

ГЛИБИННІ СТРУКТУРИ УСКЛАДНЕНОГО РЕЧЕННЯ

Кульбабська О. В. Вторинна предикація у простому реченні : монографія. – Чернівці : Рута, 2011. – 672 с.

У світлі домінуючих тенденцій когнітивного та антропоцентричного підходу до вивчення мовних явищ перспективною є проблема комплексного вивчення механізмів функціонування, закономірностей і тенденцій розвитку синтаксичної системи загалом та кожної її одиниці зокрема. Активна систематизація синтаксису, переорієнтація досліджень за парадигмою “від змісту до функції”, необхідність аналізу природи мовної одиниці та її мовленнєвої реалізації передбачає визначення глибинного смислу синтаксичних конструкцій. У цьому сенсі монографія О.В. Кульбабської “Вторинна предикація у простому реченні” постає відкритим джерелом інформації для мовознавців, що розглядають мовні явища з позицій власне-семантичного, структурно-семантичного та формально-синтаксичного підходів. Добірний ілюстративний матеріал, нові концепції, пов’язані з вивченням дискусійних мовних проблем, разом із переосмисленням здобутків українського та зарубіжного мовознавства, висновкові положення, полівекторність викладу стають вагомим теоретичним підґрунтям для дослідження граматичного багатства української мови.

Актуальність праці зумовлена відсутністю в сучасній україністиці повноцінного аналізу неелементарного простого речення, зокрема в аспекті комунікативної діяльності та інформаційної структури зі зверненням до динамічних процесів редукації, компресії, модифікації, транспозиції та системного розгляду семантичних і морфолого-синтаксичних варіантів предикатних і складних суб-

станціальних синтаксем. Потреба нової дефініції поняття предикації через призму когнітивної та мовленнєвої діяльності спонукала автора до занурення в складну проблематику глибинного синтаксису.

У дослідженні лінгвального статусу семантико-синтаксичної категорії вторинної предикації дослідниця звертається до концептуальних понять семантичного рівня – *пропозиції, похідності, валентності, синтаксеми, кореферентності*, враховує багатоярусну мовну репрезентацію мікросистем, які взаємодіють і пов’язані між собою. Визначальними в цій парадигмі є категорії *предикативності, предикації, предикатності і сполучуваності* (валентності), що, нашаровуючись одна на одну, відбивають сутність різних аспектів речення, виявляють симетричність/асиметричність його формально-граматичної та семантико-синтаксичної будови. Визначаючи предикацію як маркер формальної та семантико-синтаксичної елементарності/неелементарності простого речення, автор залежно від ступеня структурного та семантичного ускладнення аналізує прості неелементарні речення з різних позицій – у формально-синтаксичному, денотативному, семантико-синтаксичному та комунікативно-функціональному аспектах.

О.В. Кульбабська вводить у науковий обіг поняття *предикатами* як одиниці семантичної структури простого речення, що граматично оформлює акт думки і, з одного боку, характеризується цілісністю, з іншого, – двоїстістю у відображенні дійсності. Обґрунтовано основну й вторинну предикатами: перша з них – мінімальна семантико-синтаксична одиниця, що відбиває мікро-

систему об'єктивних суб'єктно-предикатних відношень у простому елементарному реченні, друга – елементарна семантико-синтаксична одиниця, що відбиває мікросистему потенційних аналогів суб'єктно-предикатних відношень у модифікованому простому елементарному реченні. Від семантичної кваліфікації автор переходить до встановлення засобів вираження предикатної синтаксеми, що, у свою чергу, вимагало звернення до супровідних понять – ранжування суб'єкта й предиката в предикатах, синтаксичної позиційності вторинних синтаксем у спектрі семантико-синтаксичних внутрішньореченневих відношень. Цінним видається репрезентована в монографії типологія предикатем у простому реченні за ознакою семантичного типу базового предиката.

Слушно зауваживши, що вторинна предикатема пов'язана зі вставленням і збільшенням внутрішнього текстового простору, конденсацією інформаційного наповнення, О.В. Кульбабська наголошує, що така предикатема становить нейтралізований або згорнутий предикат простого речення, ускладнений додатковими значеннями, або лексично тотожна з основним предикатом. Типологію вторинних предикатем здійснено з огляду на характер вторинних семантико-синтаксичних відношень, зумовлених семантикою базового й вторинного предикатів, а також на їх валентно прогнозоване оточення.

Загальні теоретичні положення, опрацьовані в монографії, створили підґрунтя для аналізу внутрішніх міжкомпонентних зв'язків. Такий підхід дав змогу виділити й проаналізувати багаторівневі вторинні предикативні семантико-синтаксичні відношення, виділивши адвербіальні, атрибутивні, апозитивні, кількісні та модальні синтаксеми. Маркерами цих відношень є вторинні предикатні синтаксеми, які цілком або частково зберігають валентний потенціал або зазнають видозмін, зокрема редукції. Переконливо, із залученням

великого фактичного матеріалу автор доводить, що показниками вторинної субстанціальності є вторинні субстанціальні синтаксеми, які утворюються за умови переміщення предикатного слова у субстанціальну позицію, отожднають функцій субстанціальних синтаксем. Вторинні субстанціальні відношення пов'язані із семантичними процесами ускладнення компонентів.

Автор визначає синкретичний тип семантико-синтаксичних відношень, спричинений подвійною природою – дериваційним походженням опорного члена, що дало змогу кваліфікувати неоднозначні в семантичному сенсі явища. На думку О.В. Кульбабської, показником вторинних відношень перехідного типу слугує предикатне слово-іменник, що зберігає активну вільну валентність для заміщення суб'єктної та об'єктної позицій. Ці положення доведені чисельними прикладами трансформаційних перетворень у межах суб'єктно-об'єктних відношень. У межах аналізованих структур автор виділяє предикатно-субстанціальні, посесивно-суб'єктно-предикатні, предикатно-атрибутивно-субстанціальні, предикатно-субстантивно-адвербіальні відношення.

Монографія О.В. Кульбабської виявляє науково-теоретичний зріз сучасних граматичних досліджень, сприяє поглибленню вивчення структури простого і складного речення у формально-граматичному, семантико-синтаксичному, комунікативному й аналоговому аспектах, що створює передумови для написання цілісної категорійної граматики української мови.

Логічність викладу матеріалу, критичне сприйняття здобутків слов'янського й зарубіжного мовознавства, аргументованість теоретичних положень і висновків, багатство фактичного матеріалу засвідчують високий науковий рівень монографії, її творчий характер та відкривають перспективи для подальшого розв'язання лінгвістичних проблем.